

Vlaška i Moldavija

Petre Petcut

Naseljavanje u Rumuniji | Sloboda i ropstvo | Kako je ropstvo bilo moguće? | Pravni status Roma u ropstvu | Zakonodavstvo | Aspekti ropskog života | Počeci emancipacije | Emancipacija Roma u vlasništvu crkve akt od 1847. | Kraj ropstva

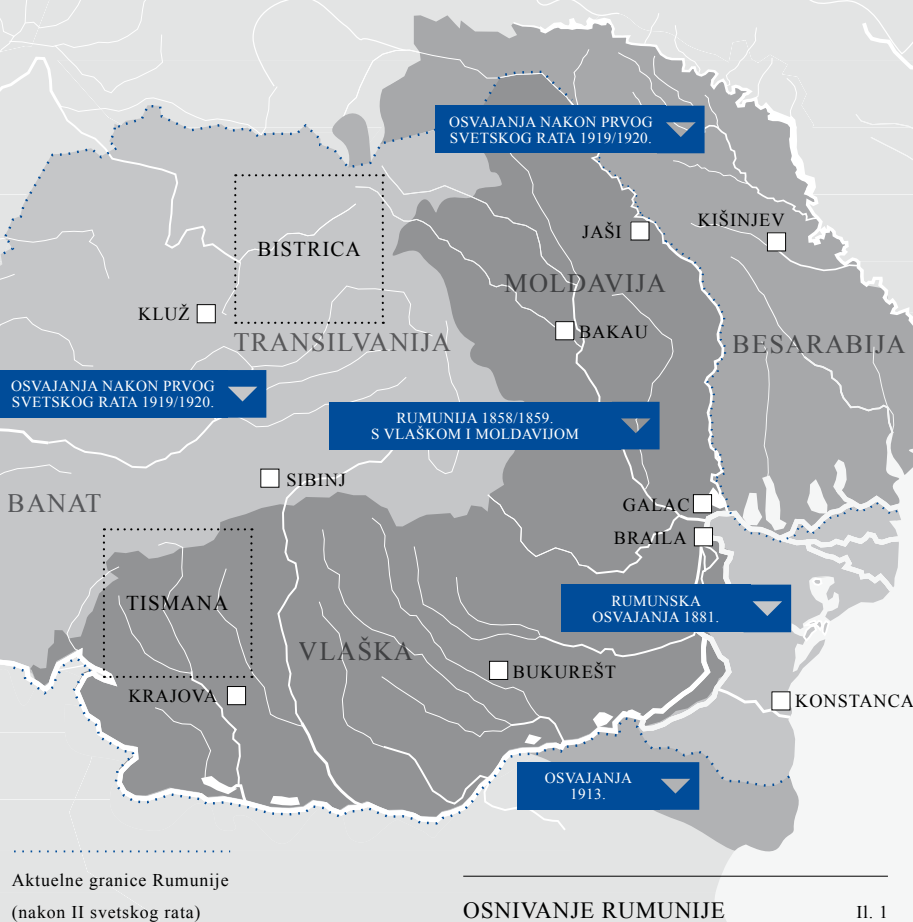
➤ Za razliku od bilo kog drugog evropskog regiona, Romi u bivšoj Vlaškoj Moldaviji (današnja Rumunija), živeli su u ropstvu pet stotina godina. Sredinom XIX veka, kada je ropstvo zvanično ukinuto, veliki broj Roma je napustio zemlju i migrirao u srednju i Zapadnu Evropu, kao i u Ameriku.

UVOD-REZIME

Istorija migracije Roma u Evropi bila je na surov način zaustavljena za one Rome koji su se nastanili na rumunskoj teritoriji, u oblasti južnih i istočnih Karpata. Romske grupe koje su drugoj polovini XIV veka stigle u Vlašku i Moldaviju bile su u periodu od pet vekova u ropstvu, tako da se njihova istorija može porediti samo sa istorijom crnačke populacije u Sjedinjenim Državama.

„Romi se jedino rađaju kao robovi; neko koji je rođen od majke ropkinje će takođe postati rob...” naznačeno je u kodeksu Vlaške početkom XIX veka. Romi su bili vlasništvo kneza (kao „robovi države” – „tigania domneasca”), manastira i pojedinaca. Prodaja, kupovina i predavanje čitavih robovskih porodica bila je uobičajena praksa među vlasnicima, koji su imali neograničena prava nad svojim robovima. U stvari, robovlasnici su mogli da sa svojim robovima rade šta god im se prohte, pa čak i da ih ubiju.

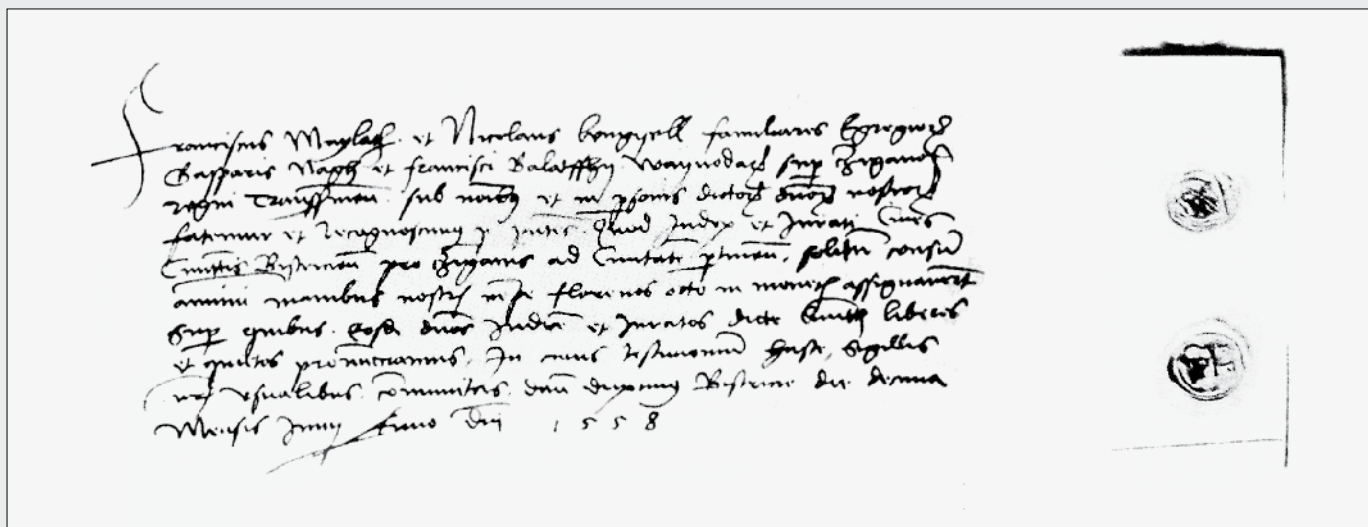
Oko prve polovine XIX veka, među intelektualcima Dunavskih kneževina, nastao je abolistički pokret, te je lik „Ciganin” postao česta tema novinskih članaka, poezije, književnosti i drame. Kada je bila postignuta emancipacija robova, po-

OSNIVANJE RUMUNIJE II. 1

krenuto je, a i danas se pokreće, pitanje njihove integracije u društveni i ekonomski život Rumunije. Tragovi ropstva sačuvani su u sećanju bivših

gospodara i njihovih sluga, stoga je period ropstva od tada do danas obeležio odnose između potomaka ova dva socijalna sloja.

II. 2

Račun o prodaji grupe Roma robova, 1558.

(Hancock 2002, str. 22)

STEFAN RAZVAN, ROM I GOSPODAR MOLDAVIJE

Primeri kada su Romi uspevali u prevazilaženju socijalnih barijera i postizali dobar status u javnoj strukturi kneževina su više izuzeci nego pravilo. Slučaj Stefana Razvana, koji je postao knez, dobro je poznat. Različite verzije o njegovom poreklu su dostupne. Prema jednoj od njih, on je bio sin Rumunkinje kmeta, dok je njegov otac bio Ciganin rob princa Mihaja Vitezula od Vlaške. Prema drugoj verziji, bio je sin Ciganke ropkinje princa Vlaške, a otac je bio nepoznat, verovatno, visoki predstavnik neke

od dinastija u kneževini. Kao dete, Stefan je bio rob Anastasija, mitropolite Moldavije u periodu od 1572 – 1578. godine, koji mu je pružio dobro obrazovanje, a zatim ga je u svom testamentu oslobodio ropstva. Život Stefana Razvana bio je dosta turbulentan. Postao je bojar (za razliku od centralne i Zapadne Evrope, u Vlaškoj i Moldaviji, kao i u celom pravoslavnom svetu, gde aristokratija nije bila zatvorena nasledna kategorija, ovo je bilo moguće) postao je zvaničnik vlade, bio poslat u diplo-

NASELJAVANJE U RUMUNIJI

Prvi nepobitni dokazi o postojanju Roma severno od Dunava takođe predstavljaju prvi dokaz postojanja ropstva. Godine 1385. Dan I, vojvoda od Vlaške, potvrđuje vlasništvo predano manastiru Device Marije u Tismani, uključujući 40 „salaša” (pojam proizilazi iz turskog jezika i označava porodice ili čergarske (šatorske) zajednice) tzv. „Atigani” („Cigani”).

Vojvoda Mirče Stariji donirao je (poklonio) 300 „salaša Cigana” manastiru Kozija 1388. godine. Naredni dokumentovani dokazi pojavljuju se tokom sledećih decenija. Romski robovi iz manastira Tismana se pominju u svim dokumentima u kojima je zabeležena manastirska imovina, sve do XVII veka.

U spisu od 2. avgusta 1414. godine, izdatom u Sučevi, Moldavija, pominje se Aleksandar Dobri, koji je Toaderu Patuljku, u zamenu za „njegovu vernu uslugu”, poklonio selo na

obali Jeravata, na njegovom ušću u Bârlad, ili tačnije gde su „Lie” i „Tiganestii” bili „knezovi” (lokalni vlasnici). Istoričari ovaj spis smatraju prvom indirektnom dokumentovanim potvrdom prisustva Roma u Moldaviji, a dokument od 8 jula 1428. godine - prvim direktnim dokazom. Kasnije, vojvoda Aleksandar Dobri darivao je manastir Bistrica sa 31 „čeljadetom Cigana” (termin „čeljade“ potiče iz slovenskih jezika i ima isto značenje kao i „salaš”)

SLOBODA I ROPSTVO

Neki istoričari smatraju da su Rumuni instituciju ropstva preuzeli od svojih

istočnih suseda, Tatara. Ovi su obično pretvarali svoje ratne zarobljenike u robove, kakvu sudbinu je pretrpelo mnogo Rumuna, i obrnuto: godine 1402, Aleksandar Dobri je poklonio manastiru Moldovica četiri Tatarske porodice

kao robove. Međutim, u regionu ropstvo je bilo poznato mnogo pre nego što su stigli Romi.

Istoričari smatraju, da je dobar deo Roma u svojim migracijama od Grčke i Bugarske prema centralnoj i Za-

II. 3
Auguste Raffet, *Ciganska porodica na putu kroz Moldaviju („Famille tsi-gane en voyage en Moldavie”) 19. jul 1837. godine.* (Hancock 2002, str. 28)

II. 4
Rom kopač zlata („Rudari”/“Aurari”/“Bajaši”) na poslu. Crtež, oko 1850. godine. (Gronemeyer / Rakelmann 1988, str. 125)

II. 5 (materijal obezbedili Elena Marushiakova / Veselin Popov)

matsku misiju u Istanbul, zatim se uključio u „Zaporošku Seč” (nezavisna formacija Kozaka na teritoriji današnje Ukrajine) dostižući mesto „hetmana” (glavni zapovednik kozačkih snaga), služio je u poljskoj vojsci pod kraljem Sigismundom III Batorijem sa činom pukovnika i plemićkom titulom i vratio se u Moldaviju da bi postao zapovednik lične straže kneza Arona Tiranula. U unutrašnjim nemirima u Vlaškoj i Moldaviji 1595. godine, Stefan Razvan uspeo je da svrgne kneza Arona Tiranula i da se uz

podršku Poljske izdigne na presto kneza na pet meseci (od aprila do avgusta 1595.). Dok se uspešno borio protiv otomanske vojske u Vlaškoj, osvojio je Bukurešt, Đurđu, Brailu, i opkolio Trgovište i Izmail. U to vreme bojar Jeremija Movila je proglašen knezom Moldavije, takođe uz podršku Poljske. Stefan Razvan se vratio u Moldaviju, i 14. decembra 1595. godine, poražen je u bici kod Arene od ujedinjenih snaga kralja Sigismunda III i kneza Jeremije Movile, i pogubljen 6. marta 1596. godine.

padnoj Evropi, prolazio preko Vlaške, a zatim preko Moldavije. Prema tome, morao je postojati jedan početni period u kojem su Romi iz ovog područja bili slobodni. U Vlaškoj, u dokumentu vojvode Dana I iz 1385. godine, ništa se ne govori o njihovom pravnom statusu pre donacije. U Moldaviji, raniji doku-

menti ukazuju na Rome kao „kmetove” (gospodar sela, manja plemićka titula, to jest slobodan čovek); kada je u pitanju Transilvanija, Romi su uvek bili slobodni (njihov pravni status je bio identičan sa statusom kmeta seljaka).

Hipoteza o određenom početnom periodu slobode za Rome potvrđena je

kroz veliki broj sloboda koje su robovima dodeljivali njihovi vlasnici. Najvrednije od njih su bile sloboda kretanja unutar zemlje (s nomadima plaćajući samo jedan godišnji porez svojim vlasnicima), kao i interna pravosudna autonomija uglavnom za nomadske zajednice.

KAKO JE ROPSTVO BILO MOGUĆE?

Lokalni običaj je zahtevao od slobodnih seljaka da rade dvanaest godina na feudalnim imanjima kako bi mogli postati kmetovi („rumani”) bojari. Postoje razlozi za verovanje da su Romi bili tretirani na isti način. Drugi, jednako važan aspekt jeste državna slabost

naspram vlasti plemstva. Vladar nije mogao efikasno sprovesti svoju vlast širom zemlje kako bi zadržao sopstvene robove pod svojim direktnim uticajem. Rome su na ropstvo primorali lokalni gospodari.

Postojanje romskih robova u Vlaškoj i Moldaviji podvrgnuto je najspektakularnijim preokretima koji su bili posledica promena finansijskih situacija gospodara. Prodaja robova

bila je najprikladniji način podmirivanja dugova ili otkupa iz turskog ili tatarskog ropstva. Robovi su bili roba za bilo šta, protivvrednost bilo koje vrednosti, prodavani, poklanjani za venčanje ili davani u miraz, poklanjani manastiru kako bi se pomenulo ime gospodara za vreme mise, i razmenjivani za životinje ili tkaninu za odevanje; u slučaju odbijanja, „bili bi veoma surovo pretučeni”. [II. 2, 10]

KAŠIKARI	KOPAČI ZLATA	„URSARI CIGANI”
<i>Njihovo zanimanje bila je obrada drveta; pravili su sudove raznih veličina, vretena, kašike i ostalu kućnu opremu.</i>	<i>Neki od njih živeli su od prodaje zlata koje su nalazili. Neki su se bavili obradom drveta.</i>	<i>Oni su posedovali medvede i zaradivali za život terajući ih da igraju u gradovima i selima.</i>

II. 6

U izveštaju četvorice članova istražnog komiteta Romi su podeljeni u šest „kategorija“, prema njihovim zanimanjima i običajima (1831)

(obežbedio autor; skraćeno i prevedeno iz „Analele parlamentare ale României, Bucuresti, Imprimeria Statului“, 1890, I/I)

GOSPODARI I ROBOVI: TRI KATEGORIJE, DVE SITUACIJE

II. 7 (obežbedili Elena Marushiakova/Veselin Popov)

Romi su bili vlasništvo kneza („robovi krune“, kasnije su takođe nazvani „državni Cigani“), manastira i pojedinaca. Oni koji su pripadali manastirima ili pojedincima, Bojari, uvek su bili u težem položaju od onih koji su pripadali knezu. Složenost ekonomskih, verskih i porodičnih odnosa među rumunskom vladajućom klasom je rezultirala brojnim promenama gospodara i robova (robovi su bili predmet kupovine, prodaje, darivanja manastirima, nasleđa i miraza).

„Robovi krune“ su uglavnom bili nomadi različitih struka. Manastirski robovi su imali razna zanimanja, samo neki od njih ostajali su nomadi, većina od njih su obrađivali zemlju na imanjima manastira, dok su drugi radili kao zanatlije. Bojari „Cigani“ su u glavnom bili sluge i kućni pomoćnici ili su obrađivali zemlju. Jedna alternativna klasifikacija „Cigane“ robove svrstava u nastanjene i nomadske grupe

u pogledu njihovog glavnog zanimanja. „Državni Cigani“ bili su podeljeni u „Rudare“, „Aurare“ ili „Bajaše“, perače zlata; „Ursare“, rođene lidere i trgovce gvoždem; „Lingurare“, koji su proizvodili drveni pribor za domaćinstva; i „Layashi“, koji su bili kovači, trgovci gvoždem, proizvođači češljeva, itd.

Oni su vodili nomadski život, i plaćali su državi godišnji porez. „Cigani“ manastira i Bojari, zavisno od toga da li su bili nomadi ili nastanjeni, bili su podeljeni u „Layashe“, čiji je način života bio sličan kneževim „Layashima“ i „Vatrashhe“, koji su bili nastanjeni. „Vatrashi“ se dele u dve kategorije: „Tigani casasi“ („Cigane“ koji su radili u kućama) ili „Tigane de curte“ (domaći „Cigani“), koji su bili sluge u domaćinstvima i „Tigane de ogor“ ili „Tigane de câmp“, koji su obrađivali zemlju svojih gospodara.

PRAVNI STATUS ROMA U ROPSTVU

Od XIV do XVI veka pravni status Roma nije bio predmet bilo kakvog pismenog propisa kojim bi se regulisali konflikti koji bi nastali između njih i drugih ljudi. Međutim, „dugogodišnji“ stav prema Romima bio je postepeno uključivan u zakone donete od XVII do XIX veka. Mol-

davski propisi dopunjuju vlaške propise, bez većih razlika između dve rumunske zemlje u pogledu pravnog statusa robova. [II. 7]

Tokom perioda u kome su Romi bili porobljeni u dvema rumunskim zemljama, oni nisu uživali pravni status koji bi im osigurao minimalna prava, ili koji bi im pružio zaštitu tokom suđenja. Rob se nije smatrao kao pravno lice, već kao imovina gospodara. Sukob između roba i slobodnog lica

koje nije bilo deo porodice vlasnika robova smatrao se sukobom između gospodara roba i dotičnog lica. Robovi nisu bili odgovorni za svoja dela, već je za to bilo zadužen gospodar. U težim slučajevima (krađa konja, ubistvo), međutim, gospodar se mogao osloboditi roba, čime više nije morao plaćati naknadu ili kaznu (desegubina); rob je morao biti kažnjen, a to je mogla biti i smrtna kazna.

ZAKONODAVSTVO

U 1646. godini, prvim zakonodavnim kodeksom, pod naslovom „Rumunski zapis o vaspitavanju“ („Carte romneasca de invatatura“), utvrđene su brojne reperne tačke koje su se odnosile

na prava i obaveze romskih robova u Moldaviji. Od kupljenog roba se, npr. zahtevalo da pomogne svoga gospodara, i rob koji bi priznao da je kriv u vezi s bilo čim bio bi podvrgnut „razumnim“ kaznama izvršenim pomoću „štapa ili biča“, a mogao bi se žaliti samo u slučaju ako bi gospodar koristio „gola“ oružja, što bi ga izložilo opasnosti da

bude ubijen. Zapravo, u svakodnevnom životu, vlasnik roba je mogao da sa svojim robom radi šta god želi, pa čak i ga ubije.

Što se tiče braka, u pravnoj regulativi se navodi da dva roba mogu stupiti u brak, ali jedino uz saglasnost gospodara. Ako bi dva roba koja pripadaju različitim gospodarima hteli da

„CIGANI” POZNATI KAO „ZAVRAGI”

Postojalo je oko 300 porodica, koje su bile uključene u kategoriju vodiča medveda.

„LAIESHI /LAYASHI CIGANI”

Obično nastanjeni na periferiji sela, ovi Romi bavili su se obradom gvoždja i izradom kazana.

„NETOTSI”

Bilo je oko pedeset porodica „Netotsa” (rumunski izraz za „Hotentote”), koji su došli iz Nemačke.

DOKUMENTI O EMANCIPACIJI

II. 8 (prevedeno od Sion 2000, str. 130)

Oslobađanje robova na osnovu dokumenata o emancipaciji bila je prilika za gospodara da im izraze zahvalnost za život proveden u njihovoj službi. Polovinom XIX veka, jedan takav dokument, koji je dat pralji glasi:

“Ja ovim najavljujem da Ciganka Marija, ćerka Dumitrua Cracaua i potomak robova koje sam ja nasledio od mojih roditelja, udovica po smrti svoga muža, jer je ona služila sa odanošću i revnošću, od svoga detinjstva pa sve dok nije odrasla, u mome dvoru, dajući sve od sebe pri svome radu, tako da je ona uvek imala moju i zahvalnost moje žene; preko ove isprave koju joj predajem na ruke Ja je oslobađam od ropstva i dozvoljavam joj da ode kada god i gde god ona želi; ako želi, bez ikakvog ograničenja ona može ostati u mome dvoru i uživati hranu, baš kao i svi ostali robovi koji u njemu žive. To će takođe služiti kao primer njenom sinu Dinci. Ako se on bude ponašao lepo kao i njegova mati, biće oslobođen u propisanom roku. Datum 8. juna 1849. godine. Dimitrie Canta, zvaničnik.”

II. 9

Portret Romkinje, Bukurešt, druga polovina XIX veka.

(iz Gronemeyer / Rakelmann 1988, str. 171)

stupe u brak, neophodna je saglasnost oba gospodara. U većini slučajeva, dva gospodara postizu dogovor pre sklapanja braka: bilo da je jedan gospodar kupio roba koji bi nakon sklapanja braka prešao u njegovo vlasništvo, ili da bi došlo do trampe, gospodar bi nudio roba iste vrednosti u zamenu za dobijenog roba. U takvim situacijama, u većini dokumenata navodi se „Ciganin za Ciganina, u skladu sa zakonom”.

Na početku XIX veka Moldavski građanski zakonik (kodeks) bio je osmišljen, pre svega, tako da se garan-

tuju prava gospodara nad robom. U glavi II Kodeksa se navodi da „ne može biti legitimne unije između slobodnih ljudi i robova”, te gospodari robova u „najpovoljnije” vreme biraju supružnike za svoje robove. Robovi su se obično ženili veoma mladi, da bi imali mnogo dece kako bi povećali bogatstvo gospodara. Ako bi robovi pobegli, „gospodari robova i njihovi legitimni naslednici, u skladu sa običajem zemlje, uvek bi imali pravo da traže izbegle robove, jer za robove u Moldaviji ne postoji period zastarevanja”.

Zakonik Vlaške, iako koncizniji, sadrži iste principe: „Cigani se rađaju jedino kao robovi; svako koga je rodila majka ropkinja takođe postaje rob; gospodar nema prava nad životom robova; pravo gospodara nad robom se odnosi samo na pravo da ga proda ili otuđi; Cigani bez gospodara će biti robovi kneza; brak između robova će biti priznat; ako bi se brak sklopio između roba i slobodnog lica bez znanja gospodara došlo bi do razdvajanja”. To su bili glavni uslovi utvrđeni zakonom do ukidanja ropstva u dve rumunske kneževine.

ASPEKTI ROPSKOG ŽIVOTA

Tragovi ropstva ostali su u trajnom sećanju bivših gospodara i njihovih robova, pa je period ropstva do današnji

dana obeležio odnose između potomaka ova dva socijalna sloja. Među „Ciganima”, razlika između „Lajaša” i „Vatraša”, nomadskih i nastanjenih Roma, na više načina potvrđuje se da je presudna. „Vatraši” su, bez obzira na to kome su pripadali, knezu, manasti-

rima ili pojedincima, generalno živeli u veoma lošim uslovima, iako je život nomadskih Roma, čak i u poređenju s nekim kategorijama većinskog stanovništva, imao značajne prednosti. „Vatraše” su uglavnom gospodari smatrali lenjim, lopovima i lažljivcima,

II. 11

„Šatra” (naselje robova) u Vlaškoj,
1862. godine.

(iz Hancock 2002, str. 18)

De la fii și moștenitorii
de răposatului
SERDAR NICOLAE NICA
de București
sunt

200

de familie de țigani
de vânzare.

Bărbații sunt sclavi excelenți de curte, adică țigani de moșie, aurari, cismari, muzicanți, și muncitori agricultori. Vânzarea nu osa conțina de mai puțin de cinci sclavi pe rând. Prețul pe persoană atunci osa fie doua ducate. Osa fie preparați ca de obicei și bazat pe primirea banilor, cumpărătorul. Va fi asigurat de un serviciu adecvat.

II. 10

Emancipacija Roma je bila rezultat nekoliko zakona: Organski propisi iz 1831, zakoni iz 1843. i 1844. godine za Rome u državnom vlasništvu, zakon iz 1847. godine za Rome u vlasništvu crkve i zakoni iz 1855. i 1856. godine za one koji su bili u vlasništvu pojedinaca. Međutim, trgovina romskim robovima nastavila se sve do 1845. godine, kao što to pokazuje ova najava za aukciju robova, koja se pojavila u bukureštanskim novinama iz 1845. godine. Ona glasi:

“Sinovi i nasljednici serdara Nicolae Nica iz Bukurešta imaju 200 porodica Cigana za prodaju. Ljudi su odlični robovi na dvoru, što će reći robovi u domaćinstvu: perači zlata, obučari, muzičari i poljski radnici. Prodaja se sastoji od najmanje pet robova u isto vreme; inače cena će biti dva dukata. Oni će na uobičajeni način biti spremni, a nakon plaćanja kupac može biti siguran da će dobiti najpredusretljiviju uslugu”.

(od Hancock 2002, str. 24)

koji su činili sve što su mogli kako bi izbegli svoje dužnosti. Gospodari su ih kažnjavali iz čefa (hir, kapric). Najčešća kazna su bili udarci u leđa štapom od liskinih grančica. Broj udaraca je bio u rasponu od nekoliko desetina do dve ili tri stotine, izveden nekoliko puta. Čak i najotpornije kože bi podlegle nakon četrdeset ili pedeset udaraca, i prokvarile bi. Romske barake bile su od gline, sa slamnatim krovovima i dimnjacima. Prozor spavaonice bi se mogao videti u stražnjem zidu. „Salaš Cigana” bio je stešnjen u svakoj kolibi, jer su ga činili otac, majka, ponekad deda ili baka i sva deca, koja su preživela veoma česte bolesti izazvane bedom i siromaštvom u kojem su živeli. [II. 11]

Određen broj žena Romkinja bio je zadužen da se brine o spavaćim sobama gospodara, da ih čisti, greje, uređuje krevete, pere veš, priprema kupke (kupati) bojara, i u mnogim slučajevima, da se brine o svim aspektima njihove

lične higijene. Najlepša Romkinja je često bila slata da masira noge (stopala) važnih posetilaca. Bojari zainteresovani za njih odvodili bi ih na dvor da ih lično služe. Ove mlade žene prikazane su u delima slikara i pisaca toga vremena. [II. 9]

Obaveze rada za gospodara („claca“) dovele su mnoge Rome robove u situaciju ekstremnog siromaštva, koje je stvarao njihov veoma težak ekonomski i socijalni položaj u kasnijem periodu. Pitanje koje se postavlja za većinu nastanjenih Roma bilo je jednostavno: Kako da se radi pola godine za vlasnika (gospodara), a da se ima dosta vremena da se dovoljno zaradi za život jedne porodice? To su bili seljaci, i vreme provedeno služeći gospodaru oduzimalo im je najlepše vreme jer su radili na gospodarevim poljima. Nemoguće je orati, posejati žito, okopati žitarice i obaviti žetvu useva na kraju sezone ako se duguje gospodaru do 150 dana rada godišnje.

Dakle, može se ili raditi za gospodara i biti gladan, ili raditi na sopstvenim poljima i upasti u dugove.

Nomadski Romi, „Rudari”, „Aurari”, „Bajaši”, „Ursari”, „Lingurari”, i „Lajaši”, koji čine značajan deo (u ranijem periodu više od polovine; u 1850. godini oko trećine.) romske populacije, uživali su određenu vrstu autonomije. Oni su imali lidere – „jude” ili „juge”, koje je priznavala vlast u Vlaškoj i Moldaviji. Oni su služili pravdi u svojim „salašima” u skladu s romskom tradicijom. Njihove poreske obaveze u mnogim slučajevima su bile manje od obaveza koje je imao ostatak stanovništva. Bili su slobodni da se kreću, a verovatno je najznačajnije da nisu imali druge obaveze, kao što je rad za gospodara. Treba istaći da je njihov nomadski način života bio sezonski, što znači da su jedan deo vremena u godini, najčešće zimu, provodili na odgovarajućim imanjima svojih vlasnika.

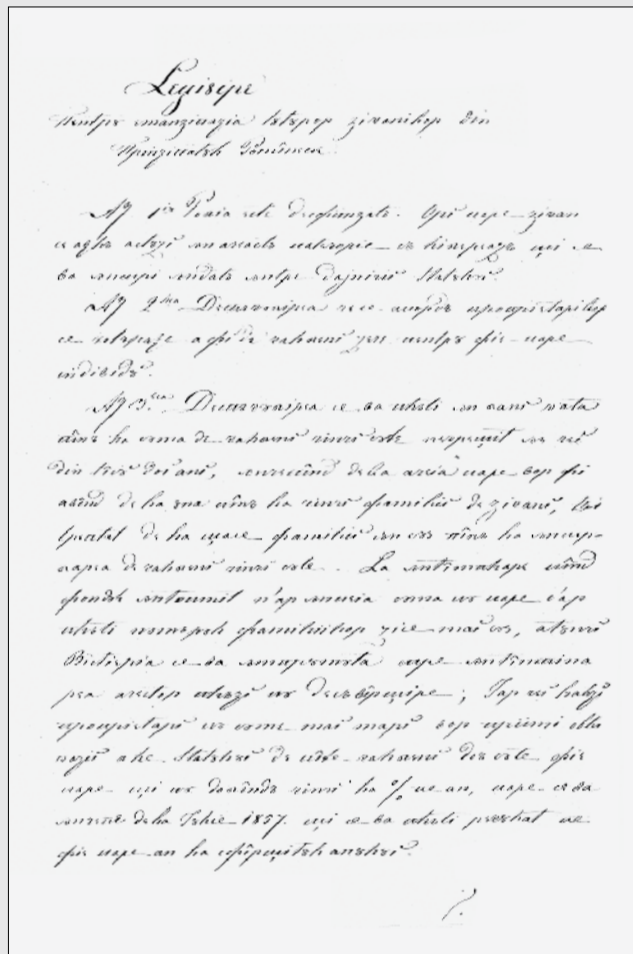
II. 12
Rumunski studenti javno pale statute o ropstvu u Bukureštu 25. septembra 1848. godine.
(iz Hancock 2002, str. 27)

PROGLAS OD 11. JUNA 1848. GODINE:

„Rumunski narod prestaje sa nehumanom i nečasnom praksom ropstva i proglašava slobodu Cigana u vlasništvu pojedinaca. Oni koji su osramoćeni posedovanjem robova pomilovani su od rumunskog naroda i domovina će kompenzirati iz svoje riznice svakoga koji je pretrpeo gubitke od ovog hrišćanskog akta.”

Nastanjeni Romi su kasnije procenjeni na 8, a nomadi na 4 zlatnika.

II. 13 (iz Rumunskih nacionalnih istorijskih arhiva „Arhivele Nationale Istorice Centrale - ANIC“.)

II. 14

„Akt o emancipaciji svih Cigana u rumunskoj kneževini” izdao je kneza od Stirbeja 8. februara 1856. godine. Ovom odlukom konačno svi Romi u Moldaviji i Vlaškoj bili su slobodni ljudi.
(iz ANIC)

POČECI EMANCIPACIJE

Ideja o emancipaciji robova u rumunskom društvu polako se javljala u kontekstu celokupnog razvoja vezanog za uvođenje evropskih elemenata u društveno-političku stvarnost. Jedan od prvih koraka bilo je sazivanje vanrednog zasedanja Narodne skupštine radi revizije osnovnih zakonodavnih akata (organskih propisa) za Vlašku i Moldaviju. Godine 1831. predlaže se osnivanje istražnog odbora (komiteta) koji treba da identifikuje robovske uslove života, a za-

tim da pronade način za poboljšanje tih uslova i da podstakne robove da se nastane na odgovarajući način i da počnu da se bave poljoprivredom. [II. 6]

Amandmanom se utvrđuje da „ovi Cigani treba da se nastane i plaćaju sve poreze na isti način kao što ih plaćaju i svi poreznici seljaci na posedu; onima koji nemaju stalno prebivalište (koji žive pod šatorima) neće biti dozvoljeno da se nastane na posedu bez saglasnosti vlasnika”. Amandmanom se nastoje ubediti nomadi da se nastane kako bi plaćali niže poreze kao i svi seljaci. U to vreme verovatno je postojao veliki broj nomada, što je zahtevalo brže

donošenje propisa; takvi propisi su bili praćeni tvrdom linijom emancipacije. Položaj Roma, koji postepeno počinje da se smatra „sramnim” za imidž rumunskog naroda, bio je u centru intelektualnih rasprava sredinom XIX veka. Stvari su se promenile, te je aktom od 22. marta 1843. godine ropstvo ukinuto za Rome koji su bili u vlasništvu države; dok svi oni koji plaćaju porez vlastima zatvora Vornicia (Romi u vlasništvu države) prelaze u nadležnost načelnika distrikta, što je mera koja ih oslobadja od ropstva i svrstava u kategoriju Rumuna koji plaćaju lični porez. [II. 10]

EMANCIPACIJA ROMA U VLASNIŠTVU CRKVE AKT OD 1847.

Sledeća faza procesa emancipacije odvijala se 1847. godine. Knez Bibesku

od Vlaške podneo je Narodnoj skupštini zakon o emancipaciji Roma koji su pripadali mitropoliji, episkopijama i manastirima, koji je jednoglasno usvojen 11. februara 1847. godine. Sa 2.088 porodica Roma manastir Kozija imao

je naveći broj robova, zahvaljujući ranijoj milosti vojvode Aleksandra Dobrog. Prahovski okrug, takođe, imao je 8.870 Roma, pa je bio vodeći u tom smislu. U okruzima Vlaške živelo je 47.245 Roma u 11.446 porodica, koje

su bile bivši robovi u manastirima. U narednim statistikama se procen-

juje da je 1850. godine oko 250.000 do 300.000 živelo tamo. Romi u dve-

ma kneževinama, čine oko 7.5 posto ukupne populacije.

KRAJ ROPSTVA

Emancipacija preostalih robova, onih u vlasništvu pojedinaca, dogodila se u Moldaviji 1855. godine, na inicijativu kneza Grigora Ghice. Knez je poslao „ofis” zemljama Vanrednog saveta, u kom se zalaže za „novi zakon” o emancipaciji Roma u vlasništvu pojedinaca u Moldaviji. Abolicija ropstva smatrana je reformom koja proizilazi „iz jednostavnih zakona humanosti i pre svega bila je stvar dostojanstva zemlje”. Knez je ovaj istorijski momenat objasnio: „Kada Evropa pokazuje veliki interes za kneževine i kada je zainteresovana za njihovu budućnost, obaveza naših ljudi je da učine korak napred”. Ropstvo je smatrano kao „ostatak varvarskog

društva”, „jedna anomalija koja mora nestati”, „sukobljavanje svetih hrišćanskih dogmi, načela humanosti i vitalnih interesa države”.

U skladu s kneževim idejama, nacrt je sadržao dva osnovna elementa: „Neodložno ukidanje (abolicija) ropstva u Moldaviji” i „Pravila i uslovi raspodele odgovarajuće naknade vlasnicima”. Dan 28. novembar proglašen je nacionalnim praznikom. Dana 22. decembra 1855. godine Narodna skupština („Divan”) donosi „Akt o ukidanju ropstva i Pravilnik o kompenzaciji i transformaciji emancipovanih robova u poreske obveznike”.

Što se tiče naknade za gospodare, „Lingurari” i „Vatrašii” Romi (nastanjeni u selima) bili su procenjeni na 8 zlatnika i „Lajaši” (nomadi) na 4 zlatnika, bez obzira

na pol; jedino su invalidi i bebe bili izuzeti od plaćanja.

Situacija robova Roma u Vlaškoj razvija se na isti način kao i u Moldaviji. Dana 8. februara 1856. godine, knez od Stirbeja naredio je da se donese „Akt o emancipaciji svih Cigana u rumunskoj kneževini”. Proglašen je kraj ropstva i oslobađanje svih „Cigana” ove kategorije, koji su odmah registrovani kao poreski obveznici države. Određen je iznos od 10 zlatnika kao nadoknada bivšem vlasniku za svakog roba. Dan 8. februar postaje nacionalni praznik. [Ill. 14]

Nakon emancipacije, Romi nastavljaju da formiraju grupu poreskih obveznika uz milost seljaka i lokalnih vlasti. Neki od njih su migrirali u gradove, i isti broj je napustio Rumuniju.

ZAKLJUČAK

Slika ropstva Roma u Vlaškoj i Moldaviji ne može se sagledati kroz jednodimenzionalnu interpretaciju. Ako treba da uradimo opšti pregled s današnjeg aspekta, onda je verovatno

najznačajnije pitanje relativni položaj nomadskih i nastanjenih Roma. Dok su nastanjeni Romi (Vatraši) bili na raspolaganju svojim vlasnicima, nisu uživali lična prava, često su oštro kažnjavani i prodavani kao roba, putujući Romi (Lajaši i drugi) često

su uživali brojne slobode, pa čak i privilegije koje većina socijalnih slojeva lokalnog stanovništva nije imala. Ove razlike mogu se pratiti sve do danas kroz razlike između grupa Roma u Rumuniji, a u određenoj meri, i u celom svetu.

Bibliografija

Achim, Viorel (2004) The Roma in Romanian History. Budapest: Central European University Press | Georgescu, Alexandru / Sachelarie, Ovid (1982) Judecata domneasca în Tara Româneasca si Moldova. 1611-1831. București: Ed. Academiei | Gronemeyer, Reimer / Rakelmann, Georgia A. (1988) Die Zigeuner. Reisende in Europa. Köln: DuMont Buchverlag | Hancock, Ian (1987) The Pariah Syndrome. An account of Gypsy slavery and persecution. Ann Arbor, Michigan: Karoma Publishers | Hancock, Ian (2002) We are the Romani People. Ame sam e Rromane džene. Hatfield: University of Hertfordshire Press | Kogălniceanu, Mihail (1891) Dezrobirea tiganilor. In: Ionescu, Vasile (ed.) (2000) O mie de ani de Singurătate. București: „Aven Amentza”, pp. 175-178 | Marushiakova, Elena / Popov, Veselin (2004) Segmentation vs. consolidation: The example of four Gypsy groups in CIS. In: Romani Studies 2/2004, pp. 145-192 | Sion, Gheorghe (2000) Emanciparea tiganilor. In: Ionescu, Vasile (ed.) (2000) O mie de ani de singurătate. București: „Aven Amentza”, pp. 128-174